

Egy eltűnő város

1910. I. 9.

Ny. J. 4

Szegény tótok, egyetlen tudományukkal, bontó csákánnyal, nemsokára gözerővel ütnek szét egy csomó budai ház falai közt. Helyesebben és pontosabban: kiemelnek sarkaiból egy egész várost, ajtóstól, utcástól, kutyástól, emberestől. Ez a szegény tótok által mindig kitűnően lebonyolított művelet persze magasabb végzés alapján történik. Könnyű kitalálni, hogy okos, közigazgatási dolgokban nagyhatalmu és tekintélyü urak gondolata rejlik mögötte, akik most „en masse“ végeznek a főváros első kerületével, Rácvárossal, más-képpen Tabánnal. Ez a kerület ugyanis, Tabán nevezetű részével, régóta szemet szúrt azoknak, akik a modern Budapest útvonalait, külső képét, területelosztását kiszabják forgalmi, várospolitikai és hogy két-ségbeejtő magyarsággal szóljunk, „szépészeti“ szempontból. A rohanó villámok kész anakronizmus itt, a jobbra-balra hegynek szaladó, szűk, sikátorszerű utcák közt. Nagy palotasorok, amerikai módon nyíl-egyenes útvonalak nincsenek, nem is lehetnek, ellenben annál változatosabb föltornyolódásban, festői, vagy, amint az ötvenes évek esztétikusai szívesen mondták: pittoreszk hatással húzódnak meg törpe, verandás, nagy udvaros és kertés házak, amelyeknek ablakaiból természetes, hogy nem hiányzik a népszínművekben eléggé agyonkompromittált, egyébként pedig bájosan pirosuló muskátli virág.

A Gellérthegy Pestre néző oldala 1895 tavaszán. Pillantás a Felsőhegy-utca 96-ik számú házatól balra a Felsőhegy-, jobbra a Gyula-utcába

Az élés, a munka, az emberek járása, gesztusa, az egész benszülött világ tempója itt sok perccel lassabb, mint túl a hegyen és vízen, amelyen át pesti szencziókat és füstöt fúj a szél. Stilszerűen alkalmazkodik a környezetéhez, ahol egy pillanatra szinte elfelejtendő minden ezerkilencszázbeli kultúra, vívmány, csönd, szent költőknek, ábrándos szemű hölgyeknek, filozófusoknak és neureszténias ifjaknak való csönd van, valami különös, rég mult, történelmi hangulat kering, az embert oly érzések lepik meg, hogy okvetlen szépanyjára gondol, emlékkönyvbe illő verseket szaval, s körülnéz, hátha valahonnét, valamelyik rácsos és rózsás ablak mögöl, selyemfőkötőben és „lemiroir” divatu szoknyában feléje int egy igen tisztelt szép kisasszony, oly mozdulattal, aminőt ma már nem tudnak, amely ma csak muzeumbeli képeken látható, együtt mult el a rokokó finomságok, öreg zenélő órák, illedelmes udvarlások idejével.

Mindebben, álmadozó, lírikus hajlamaink játékaiban legalább errefelé nem lesz több részünk, elkergeti őket vig kőmives szlávok csákányütése, káromkodásszerű vezényszavai. Régi téglákkal, nyomokban fölszálló mézporral egy darab régi világ, erkölcs száll tova innét az idő láthatatlan szekerén. Ahol ma még alacsony kerítések, magas, hirtelen tetejű házak állnak, nemsokára, néhány év lepergése alatt lifttel fölszerelt s pesti házbérrel megvert lakások sokasodnak el. Kényelmes, nagy tömegforgalmat szolgáló körutat tervez ide, a patriarchális szokásokat, szomszédságot, örök barátságot tartó területen át a városrendező szabatosság, s ezzel új fejlődés indul, őseit máshol hagyott, sőt ősök nélküli, idegen, messzeérkezésű, s számító, modern napi harcra kész jövevényekkel benépesített, új korszak kezdődik e különben sok tradícióval bíró, vértől és ágyúgolyóktól trágyázott földnek. Kiegyenlítődnek azok a differenciák, amelyekkel a ma boldog csöndességű vidék szembehelyezkedik a balparti részek raffináltságaival. Eltűnik minden sajátosság, ami itt,

külső és belső dolgokban egyaránt szembeszökő s különös ízével megfogja az embert, kezdve a kávé kedvelő ősz nénikék porcelláncsészéitől, bieder Mayer butoroktól, kispolgári ruhaviselettől, a házak faragott, cifra rajzu ereszéig. Csekély fantáziával is elgondolható, hogy máról-holnapra, amerikaiaktól tanult sietőséggel miféle Cosmos, mily része alakul ki a legújabb Budapestnek, mihelyt majd elköltöznek, egész házsorok, s velük egy egész nemzetségre, sváb erényekre valló emlék. Mert svábok erre nagyrészt a familiák, hiába mondanak az utcatáblák Rácvárost, törökösen Tabánt. A rácokból csak egy fürdő maradt, egyébként nem tudni, hova tűntek, tán levitte őket a víz, vagy fölszívta őket az egyes német település, amelyet II. József irányított ide, s amelyből, hogy máig sem vezett ki az ő teuton-érzés, erre kitűnő példa a német színtársulatok budapesti vendégszereplése, amikor öröm nézni, hogy fél Buda lassu és kopogós lépésű polgárai miként kelnek át hídon és propelleren, hallgatni Schillert. Röviden és hivatalosan tehát Tabán gyökeres szabályozását határozták el a város intéző urai, élénk sajnálatára először is magának Tabánnak, azoknak, akik generációkon át dolgoztak, gyarapodtak, erőlködtek itt egy jó, békés, zavartalan földi lét után, kuriákat építettek abban a tudatban, hogy ez mindig így lesz, s most egyszerre, mint valami távolról dübörgő fenyegetés, közelg és eljön Pest, közelg a nagyvárosiasság, hogy berugja a kis kuriák kapuját, s elvigyen minden kék virágot, ami itt a szelíd romantika jegyében még elvétve virul. Másodszor, gyökeresen rendezik Tabánt, élénk sajnálatára azoknak, akik itt egy-egy idill, sőt kaland vissza nem térő perceit éltek át, sóhajtozni jöttek vagy borkóstolni hajnalba nyuló kitartással. Mert borral, igazival s hozzávaló friss levegővel mindig buzgón szolgáltak a körültekintő tabáni purgerek. Komolyan fölfogott találgák, regényes révedezések számára pedig hol volt alkalmasabb hely, mint errefelé, a csókos titkokat elhallgatni tudó, alkonyatkor már néma utcákban, amelyeknek köpad-

Az eltűnő régi Buda. Részletek a Gellérthegy mellékéről

jait zöld moha lepi be, s amelyeknek egy-egy kopott, kivénült, százéves háza előtt, szégyen, szégyen, de tagadhatatlan elfogódással áll meg a hült szívü, cinikusnak nevezett mai ember, nem azért, mintha valami ritka építészeti nevezetességtől lennének ékesek, hanem egyszerűen csak azért, mivelhogy így lerongyolódtottan is szépek, testükön egy csomó emberi lelkeség nyomaival, szépek, jóllehet kihangzik belőlük az idő keserves siratása.

d. i.
